

Investigation of the Accountability of Special Education Teachers

Hatice KADIOĞLU ATEŞ*, Özkan ALTIPARMAK**

* İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü

** MEB.

E-mail: hatice.kadiogluates@izu.edu.tr

Copyright © 2019 Hatice KADIOĞLU ATEŞ, Özkan ALTIPARMAK. This is an open access article distributed under the Eurasian Academy of Sciences License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

ABSTRACT

The general purpose of this research is; The aim of this study is to determine the perceptions of the special education teachers in the Istanbul province of Europe in relation to special education classes, special education application centers, special education business application schools and guidance research centers. The universe of the research consists of special education classes, special education application centers, special education business application schools and special education teachers working in guidance research centers in the province of Istanbul in 2017-2018 academic year. The sample is 377 teachers working in a randomly selected special education field working in Istanbul province near Europe. Teachers will be selected from volunteers who want to participate. The screening model was used in the study. The data collection tool of the study consists of two parts. In the first part, questionnaires were used to obtain personal information of the teachers. In the second part, the Accountability Scale was used to determine perceptions of teachers' accountability levels. In the accountability dimension, there are four sub-dimensions: duty and responsibility, communication, anticipation and obstacle. The study data were analyzed by using SPSS package program. Percentage, frequency, arithmetic mean, standard deviation, Mann Whitney U test, Kruskal Wallis analysis and Pearson correlation analysis were used in the analysis of the data. It is concluded that the perceptions of women working in private education institutions are higher than they are about accountability. In the subscale of tasks and responsibilities with employment, subscale of communication and subscale of expectants, the average score of the paid teachers was higher

than that of the permanent teachers. A statistically significant difference was found between teachers' level of education variables and communication. This difference was found to be among teachers with associate - undergraduate education level. The communication average scores of the associate degree teachers were found higher.

Keywords: Special Education Teacher, Accountability.

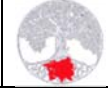
ÖZEL EĞİTİM ÖĞRETMENLERİNİN HESAP VEREBİLİRLİK ALGILARININ İNCELENMESİ ¹

ÖZET

Bu araştırmanın amacı; İstanbul ili Avrupa yakasında özel eğitim sınıfları, özel eğitim uygulama merkezleri, özel eğitim iş uygulama okullarında görev yapan özel eğitim öğretmenlerinin hesap verebilirliklerine ilişkin algılarını tespit etmektir. Araştırmanın evreni 2017- 2018 eğitim öğretim yılında İstanbul ili Avrupa yakasında özel eğitim sınıfları, özel eğitim uygulama merkezleri, özel eğitim iş uygulama okullarında görev yapan özel eğitim öğretmenlerinden oluşmaktadır. Örneklem, İstanbul ili Avrupa yakasında görev yapan, özel eğitim alanında çalışan 377 öğretmendir. Çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. Çalışmanın veri toplama aracı olarak Hesap Verebilirlik Ölçeği kullanılmıştır. Çalışma verileri SPSS paket programından yararlanılarak analiz edilmiştir. Verilerin çözümlenmesinde yüzde, frekans, aritmetik ortalama, standart sapma, Mann Whitney U testi, Kruskal Wallis testi ve Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır. Özel eğitim kurumlarında çalışan kadınların hesap verebilirlikle ilgili algılarının daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. İstihdam şekli ile görev ve sorumluluklar alt boyutunda, iletişim alt boyutunda ve beklentiler alt boyutunda ücretli öğretmenlerin kadrolu öğretmenlere göre sıra ortalama puanı daha yüksek çıkmıştır. Öğretmenlerin eğitim düzeyi değişkeni ile iletişim arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu farklılık ön lisans–lisans eğitim düzeyine sahip öğretmenler arasında olduğu belirlenmiştir. Ön lisans mezunu öğretmenlerin iletişim sıra ortalama puanları daha yüksek bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Özel Eğitim Öğretmenliği, Hesap Verebilirlik.

¹ Çalışma, Özkan ALTIPARMAK'ın, Dr. Hatice KADIOĞLU ATEŞ danışmanlığından İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yaptığı lisansüstü tezin bir bölümünden türetilmiştir.

GİRİŞ

Öğretmenler için hesap verebilirlik eğitim-öğretim etkinlikleri içerisinde ortaya çıkan ürün ve sonuçların niteliğiyle ilgili sorumlulukları ifade etmektedir. Özel eğitimde, kurumlarda değerlendirme ve işleyişin niteliği bakımından özel eğitimde hesap verebilirlik algısı farklılaşabilmektedir. Hesap verebilirlik algısında yönetim ve öğretmenin etkin bir rolü bulunmaktadır. Hesap verme sorumluluğu ancak kişilerin yararına olacak şekilde kullanıldığında etkili olacaktır (Arslan Durmuş, 2016). Hesap verebilirlik kavramı okullarda verimlilik, şeffaflık, cevap verebilirlik gibi kavramların karşılığı olarak kullanılmaktadır (Erdağ, 2013). Eğitimin niteliğinde özel eğitimin uygulanabilirliği ve özel eğitimin ne kadar nitelikli olduğu önemli bir yere sahiptir.

Özel eğitim; tıpkı bir sac ayağı gibidir. Öğretmen, öğrenci ve veli bir bütün olarak eğitim sağlanır. Eğitimin sağlıklı yürütülmesinde öğretmenlere, velilere ve yöneticilere büyük işler düştüğü söylenebilir. “Öğretmenlik mesleği, kendisinden beklenen görevler açısından çok şey yapılması beklenen bir meslektir (Çelikkaleli, 2011). Özel eğitim öğretmenliği çok çaba gerektiren bir meslek olduğu söylenebilir.

Hesap verebilirlik sistemlerin parçalarının çok daha etkin ve verimli olabilmeleri için birbirlerinin gelişimi alanında yine birbirlerinden sorumlu olmaları anlamına gelmektedir. Bu sistemlerden biri olan ve çalışmanın ana konusu olan eğitim sistemlerinde ise hesap verebilirliğin en önemli noktası olan eğitimin kalitesini arttırmak amacıyla mevcut kaynakları etkin ve verimli olacak şekilde kullanmak oldukça önemli bir husustur. Kaliteli eğitimin sağlanması ancak verimsiz ve faydalı olmayan işlemlerin azaltılması bunun yerine sorunların doğru saptanması, bulunan soruna doğru çözüm yolu bulunması ile olabilir. Eğitim sistemi içerisinde hesap verebilirliğin olması gereken öğelerinin başında; sahip olunan kaynak varlığının öğrenciler adına etkin ve verimli kullanımı ile yönetimin demokratikliği gelmektedir. Şayet eğitim sisteminde hesap verebilirlik doğru bir biçimde işlenir ise; bütün kurum çalışanlarının beklentilerini yükseltir, yükselen beklentilerin karşılanabilmesi adına gereken ortamı hazırlar ve mantıklı yatırımlara ön ayak olur (Hammond, Wilhoit, & Pittenger, 2014). Birçok sektörde önemli bir kavram olan hesap verebilirlik kavramının eğitim sistemi kapsamında da önemli olduğu yapılmış olan araştırmalardan da anlaşılmaktadır. Ancak özel eğitim öğretmenlerinin hesap verebilirlik algılarının daha önce araştırılmamış olması oldukça dikkat çekicidir. Hem özel eğitim gibi hassas ve önemli bir konuyu kapsaması hem de özel eğitim özelinde hesap verebilirlik araştırmasının olmaması çalışmanın önemini arttırmaktadır. Ayrıca yapılan çalışma gelecekte gerçekleştirilecek araştırmalar için temel teşkil edebilir.

Bu araştırmanın amacı; özel eğitim sınıfları, özel eğitim uygulama merkezleri, özel eğitim iş uygulama okullarında görev yapan özel eğitim öğretmenlerinin hesap verebilirliklerine ilişkin algılarını tespit etmektir. Bu çalışma; özel eğitim öğretmenlerin, okuluna (örgütüne) ve diğer kişi/kurumlara karşı hesap verebilirlik algısının bazı demografik özellikleri de göz önünde bulundurarak özel eğitim öğretmenlerinin hesap verebilirlik algılarını incelemeye yönelik bir araştırmadır. Bu araştırmanın problem cümlesi;

1. Özel eğitim öğretmenlerinin hesap verebilirlik algıları nasıldır?
2. Özel eğitim öğretmenlerin hesap verebilirlik algıları cinsiyet, eğitim düzeyi, istihdam türü değişkeni ile hesap verebilirlik algıları farklılaşmakta mıdır? Şeklindedir.
- 3.

YÖNTEM

o *Araştırmanın Modeli*

Bu araştırma, çok sayıda elemandan oluşan evrende, evren hakkındaki genel yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup örnek ya da örnekleme dağıtılan ölçeklerden aracılığıyla veriler toplanarak analiz edildiği için tarama modelindedir. Tarama modeli, geçmişte ya da halen var olan bir durumu betimlemeyi amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır. Betimsel tarama modelleri kendi içinde iki bölüme ayrılmaktadır. Bu bölümler; genel tarama ve örnek olay taramalarıdır (Karasar, 2006). Bu bağlamda araştırma kapsamında özel eğitim öğretmenlerinin hesap verebilirlik algılarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

o *Evren ve Örneklem*

Araştırmanın evreni İstanbul ili Avrupa yakasında MEB resmi kurumlarında(özel eğitim sınıfları, özel eğitim uygulama merkezleri, özel eğitim iş uygulama okullarında) görev yapan özel eğitim öğretmenlerinden oluşmaktadır. Örneklem 300 yeter sayı olarak belirlenmiş olup; 400 ölçek dağıtılmış, 377 kullanılabılır ölçek elde edilmiştir.

o *Veri Toplama Araçları*

Bu araştırmada okullarda öğretmenlerin hesap verebilirlik algılarının ne olduğunu belirlemek amacıyla, Arslan Durmuş (2016) tarafından geliştirilen “Hesap verebilirlik Ölçeği” ve çeşitli demografik özellikleri öğrenmek için anket formu uygulanacaktır.

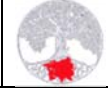
Hesap Verebilirlik Ölçeği

Arslan Durmuş (2016) tarafından geliştirilen hesap verebilirlik ölçeğinde görev ve sorumluluk, iletişim, beklentiler ve engeller olmak üzere dört alt boyut yer almaktadır. Bu ölçek 39 maddeden oluşmaktadır. Maddelerin karşısında yer alan seçenekler ve puan karşılıkları; 5=Her zaman, 4=Çoğu zaman, 3=Bazen, 2=Nadiren, 1=Hiçbir zaman şeklinde beşli likert tipi derecelendirme ölçeği şeklinde düzenlenmiştir (Arslan Durmuş, 2016).

Tablo 1. Hesap Verebilirlik Ölçeği Alt Boyutlarının Cronbach Alpha Katsayılarının Karşılaştırılması

Hesap Verebilirlik Alt Boyutları	Arslan Durmuş(2016) Hesap verebilirlik ölçeği Cronbach Alpha Katsayıları	Araştırma sonuçlarına göre Cronbach Alpha Katsayıları
Görev ve Sorumluluk	.86	.86
Engeller	.80	.83
Beklentiler	.80	.73
İletişim	.71	.71

Bu çalışmada; veri toplama yöntemi olarak yüz yüze anket toplama tekniği uygulanmıştır. Bu bağlamda, İstanbul İli Avrupa yakasında bulunan MEB resmi okullarında bulunan özel eğitim sınıfları, özel eğitim

uygulama merkezleri, özel eğitim iş uygulama okullarında görev yapan özel eğitim öğretmenlerinin okulları araştırmacı tarafından tek tek dolaşarak okul müdürleri, tanıdık meslektaşlar ve araştırmacının kendisi ile veri toplama süreci gerçekleştirilmiştir. Veri toplama sürecine Nisan 2018 tarihinde başlanıp Haziran 2018 tarihinde tüm veriler toplanmıştır. Ölçeklere tam cevap toplam 377 katılımcı sayısı ile tamamlanmıştır.

O Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Araştırma kapsamında ölçme aracı ile elde edilen veriler, amaçlara uygun istatistiksel tekniklerle analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen veriler kodlanarak bilgisayara yüklenmiştir. Elde edilen verilerin çözümlemesinde istatistik paket programı kullanılmıştır.

Veriler normal dağılım göstermediğinden dolayı non-parametrik yöntemler kullanılmıştır.

Hesap verebilirlik ölçeği ile demografik değişkenler arasında anlamlı fark analizleri için Mann-Whitney U ya da Anova analizleri uygulanmıştır. Bağımsız değişkenin iki kategorili olması durumunda Mann-Whitney U testi, ikiden fazla kategori olması durumunda Kruskal-Wallis testi analizi uygulanmıştır. Ortalamaları karşılaştırılacak iki grupta, veri sayısının az olması, veri sayısı yeterli olsa bile verilerin dağılımındaki anormallikler nedeniyle testin koşullarının sağlanmaması ya da verilerin en az aralık ölçeğinde olmaması gibi nedenlerin olduğu durumlarda Mann-Whitney U ile iki grubun ortalamaları arasında fark olup olmadığı sınırlanabilir. Ortalamaları karşılaştırılacak gruplarda, veri sayısının az olması, veri sayısı yeterli olsa bile verilerin dağılımındaki anormallikler nedeniyle testin koşullarının sağlanmaması gibi nedenlerle ilişkisiz örneklemeler için tek yönlü varyans analizi yapılamaz. Bu durumda parametrik test olan varyans analizinin alternatifi sayılabilecek, parametrik olmayan bir karşılaştırma testi olan Kruskal-Wallis testiyle, grupların ortalamaları arasında fark olup olmadığı sınırlanabilir (Can, 2014).

Araştırma kapsamında verilerin güvenilir olup olmadığı ve yapılacak analizler için uygunluğunu ortaya çıkarmak amacıyla Cronbach alpha değerine bakılmıştır. Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısının 0.40 – 0.60 arası düşük derecede güvenilir, 0.60 – 0.90 oldukça güvenilir ve 0.90 – 1.00 arası yüksek derecede güvenilirdir (Can, 2014). Bu bağlamda araştırmadaki ölçeğin Görev ve Sorumluluk boyutu Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0.86, engeller boyutu Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0.83, beklentiler boyutu Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0.73, iletişim boyutu Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0.71 ve genel ölçek Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0.89 bulunmuştur. Yapılan analizler sonucunda ölçeklerin güvenilir olduğu belirlenmiştir.

BULGULAR VE YORUMLAR

Demografik Değişkenlere İlişkin Betimsel Analizler

Katılımcılara ilişkin sosyo-demografik özelliklere bakıldığında, araştırmaya katılan kadın öğretmenlerin sayısı 295 kişi (% 78.2), erkek öğretmenlerin sayısının da 82 kişi (% 21.8) olduğu görülmektedir. Araştırmaya en çok 26-30 yaş arası 133 kişi (% 35.3) ve en az 56 ve üzeri yaşa sahip 6 kişi (% 1.6) oluşturmaktadır. Araştırmaya ön lisans mezunu 111 kişi (% 29.4), lisans mezunu 249 kişi (% 66.0) ve yüksek lisans mezunu 17 kişi (% 4.5) katılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenleri okul türüne göre incelediğimizde ilkökul Özel Eğitim Sınıfında görevli 9 kişi (% 2.4), Ortaokul Özel Eğitim Sınıfında görevli

15 kişi (% 4.0) ve Özel Eğitim Uygulama Merkezinde görevli 353 kişi (% 93.6) katılmıştır. Bu kurumlarda görevli olarak araştırmaya en fazla 1-5 yıl arasında toplam hizmet süresine sahip 321 kişi (% 85.1) katılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenleri unvan türüne göre incelediğimizde uzman öğretmen olan 10 kişi (% 2.7), öğretmen 367 kişi (% 96.8) katılmıştır. Bu öğretmenlerin istihdam şekli 229 kişi (% 60.7) ücretli öğretmen ve 148 kişi (% 39.3) kadrolu öğretmen olduğu belirlenmiştir.

Araştırmanın Birinci Alt Problem Cümlesi

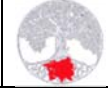
Araştırmanın birinci alt problemi “Özel eğitim öğretmenlerinin hesap verebilirlik algıları nasıldır?” sorusudur. Bu amaca yönelik olarak Tablo 2’ de öğretmenlerin hesap verebilirlik algılarına ilişkin, Görev ve Sorumluluk, Engeller, Beklentiler ve İletişim alt boyutlarına ait görüşlerine ilişkin bulgular ve bu bulgulardan elde edilen aritmetik ortalama ile standart sapma değerleri yer almaktadır.

Tablo 2. Öğretmenlerin Hesap Verebilirlik Algılarına İlişkin Görüşleri

	N	$\bar{X}$	Ss
Görev ve Sorumluluk	377	4.54	0.43
Engeller	377	3.79	0.83
Beklentiler	377	4.58	0.43
İletişim	377	4.37	0.52
Genel Toplam	377	4.33	0.40

Tablo 2’ deki verilere göre öğretmenlerin Hesap Verebilirlik Ölçeğinin yönelik =4.33 ile “Çoğu Zaman” düzeyinde görüş belirttikleri görülmektedir. Bu bulgu doğrultusunda öğretmenlerin hesap verebilirlik davranışlarını çoğunlukla gösterdikleri söylenebilir. Alt boyutlar açısından değerlendirildiğinde öğretmenlerin, Görev ve Sorumluluk boyutunda =4.54, Beklentiler boyutunda =4.58 ve İletişim boyutunda =4.37 ile “Her Zaman” düzeyinde görüş belirtirken; Engeller boyutunda =3.79 ile “Çoğu Zaman” düzeyinde görüş belirttikleri görülmektedir.

Tablo 4’te öğretmenlerin hesap verebilirlik algılarına, Görev ve Sorumluluk, Engeller, Beklentiler ve İletişim alt boyutlarına ait Spearman Korelasyon analizine ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 3. Pearson Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular

		Görev ve Sorumluluk	Engeller	Beklentiler	İletişim	Toplam Ölçek
Görev ve Sorumluluk	r	1				
Engeller	r	.189** 0.00	1			
Beklentiler	r	.523** 0.00	.453** 0.00	1		
İletişim	r	.630** 0.00	.270** 0.00	.466** 0.00	1	
Toplam	r	.747** 0.00	.732** 0.00	.758** 0.00	.719** 0.00	1

Tablo 3’ teki korelasyon analizine ilişkin bulgulara göre; görev ve sorumluluk alt boyutu ile genel toplam ölçek arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif bir ilişki vardır, $r=0.74$, $p<0.00$. Bu ilişki iki boyut arasında yüksek düzeydedir.

Engeller alt boyutu ile genel toplam ölçek arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif bir ilişki vardır, $r=0.73$, $p<0.00$. Bu ilişki iki boyut arasında yüksek düzeydedir.

Beklentiler alt boyutu ile genel toplam ölçek arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif bir ilişki vardır, $r=0.75$, $p<0.00$. Bu ilişki iki boyut arasında yüksek düzeydedir.

İletişim alt boyutu ile genel toplam ölçek arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif bir ilişki vardır, $r=0.71$, $p<0.00$. Bu ilişki iki boyut arasında yüksek düzeydedir.

Araştırmanın İkinci Alt Problem Cümlesi

Araştırmanın üçüncü alt problemi “Özel eğitim öğretmenlerin hesap verebilirlik algıları cinsiyet, eğitim düzeyi, istihdam türü değişkeni ile hesap verebilirlik algıları farklılaşmakta mıdır?” sorusudur. Bu amaca yönelik olarak analizler aşağıda yer almaktadır.

Cinsiyet Değişkenine Ait Mann Whitney U Analizi

Öğretmenlerin cinsiyet değişkeni ile hesap verebilirlik algılarına yönelik sıra ortalama puanlarının Mann Whitney U-testi sonuçları Tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 4. Öğretmenlerin Cinsiyet Değişkenine Göre Mann Whitney U-testi Analizleri

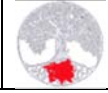
Puan Türü	Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Z	U	P
Görev ve Sorumluluk	Kadın	295	195.95	-2.358	10045.500	,018*
	Erkek	82	164.01			
	Toplam	377				
Engeller	Kadın	295	188.63	-.127	11984.500	.899
	Erkek	82	190.35			
	Toplam	377				
Beklentiler	Kadın	295	196.76	-2.656	9806.500	,008*
	Erkek	82	161.09			
	Toplam	377				
İletişim	Kadın	295	193.51	-1.535	10763.500	.125
	Erkek	82	172.76			
	Toplam	377				
Toplam	Kadın	295	193.96	-1.676	10632.500	.094
	Erkek	82	171.16			
	Toplam	377				

Tablo 4'e göre araştırmaya katılan öğretmenlerin cinsiyet değişkeni ile görev ve sorumluluk alt boyutu puanları birbirinden farklılaşmaktadır ($U=10045.500$; $p<.05$). Ortaya çıkan sonuçlara göre kadın öğretmenlerin görev ve sorumluluk sıra ortalama puanı erkek öğretmenlere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Öğretmenlerin cinsiyet değişkeni ile beklentiler alt boyutu puanları birbirinden farklılaşmaktadır ($U=9806.500$; $p<.05$). Ortaya çıkan sonuçlara göre kadın öğretmenlerin beklentiler sıra ortalama puanı erkek öğretmenlere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Eğitim Düzeyi Değişkenine Ait Kruskal Wallis-H testi Analizi

Öğretmenlerin eğitim düzeyi değişkeni ile hesap verebilirlik algılarına yönelik sıra ortalama puanlarının Kruskal Wallis-H testi sonuçları Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Öğretmenlerin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Kruskal Wallis-H Testi Analizleri

Puan Türü	Eğitim Durumu	N	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	p
Görev ve Sorumluluk	ÖnLisans	111	208.51	2	5.087	0.07
	Lisans	249	180.88			
	YüksekLisans	17	180.56			
	Toplam	377				
Engeller	ÖnLisans	111	184.88	2	0.986	0.61
	Lisans	249	192.24			
	YüksekLisans	17	168.44			
	Toplam	377				
Beklentiler	ÖnLisans	111	207.21	2	4.727	0.09
	Lisans	249	182.20			
	YüksekLisans	17	169.65			
	Toplam	377				
İletişim	ÖnLisans	111	211.50	2	7.055	0.02*
	Lisans	249	180.49			
	YüksekLisans	17	166.65			
	Toplam	377				
Toplam	ÖnLisans	111	201.78	2	2.898	0.23
	Lisans	249	185.16			
	YüksekLisans	17	161.79			
	Toplam	377				

Tablo 5'e göre öğretmenlerin eğitim düzeyi değişkeni ile iletişim puanları birbirinden farklılaşmaktadır [$\chi^2 (7) = 7.055$, $p < .05$]. Bu farklılık ön lisans – lisans eğitim düzeyine sahip öğretmenler arasında olduğu belirlenmiştir. Ön lisans mezunu öğretmenlerin iletişim sıra ortalama puanları daha yüksek bulunmuştur.

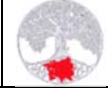
Tablo 6. Öğretmenlerin İstihdam Şekli Değişkenine Göre Mann Whitney U-testi Analizleri

Puan Türü	İstihdam Şekli	N	Sıra Ortalaması	Z	U	P
Görev ve Sorumluluk	Ücretli Öğretmen	229	200.39	-2.536	14337.000	0.01*
	Kadrolu Öğretmen	148	171.37			
	Toplam	377				
Engeller	Ücretli Öğretmen	229	183.80	-1.154	15754.500	0.24
	Kadrolu Öğretmen	148	197.05			
	Toplam	377				
Beklentiler	Ücretli Öğretmen	229	201.87	-2.890	13999.000	0.00*
	Kadrolu Öğretmen	148	169.09			
	Toplam	377				
İletişim	Ücretli Öğretmen	229	201.26	-2.734	14138.500	0.00*
	Kadrolu Öğretmen	148	170.03			
	Toplam	377				
Toplam Ölçek	Ücretli Öğretmen	229	196.11	-1.576	15318.500	0.11
	Kadrolu Öğretmen	148	178.00			
	Toplam	377				

Tablo 6'ya göre araştırmaya katılan öğretmenlerin istihdam şekli değişkeni ile görev ve sorumluluk alt boyutu puanları birbirinden farklılaşmaktadır [$U=14337.000$; $p<.05$]. Ortaya çıkan sonuçlara göre ücretli öğretmenlerin kadrolu öğretmenlere göre sıra ortalama puanı daha yüksek çıkmıştır.

Öğretmenlerin istihdam şekli değişkeni ile beklentiler alt boyutu puanları birbirinden farklılaşmaktadır [$U=13999.000$; $p<.05$]. Ortaya sonuçlara göre ücretli öğretmenlerin kadrolu öğretmenlere göre sıra ortalama puanı daha yüksek çıkmıştır.

Öğretmenlerin istihdam şekli değişkeni ile iletişim alt boyutu puanları birbirinden farklılaşmaktadır [$U=14138.500$; $p<.05$]. Ortaya çıkan sonuçlara göre ücretli öğretmenlerin kadrolu öğretmenlere göre sıra ortalama puanı daha yüksek çıkmıştır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırmanın sosyo- demografik sonuçları özel eğitim alanında çalışanların çoğunun kadın olduğu, lisans mezunu olduğu, birçoğunun Özel Eğitim Uygulama Merkezinde görev yaptığı, ücretli öğretmenlerin çoğunlukta olduğu bulgulanmıştır.

Hesap verebilirlik ve alt boyutlarına (görev ve sorumluluk, engeller, beklentiler ve iletişim) dair görüşlerine ilişkin bulgular değerlendirildiğinde; öğretmenlerin Hesap Verebilirlik Ölçeğine yönelik olumlu düzeyde (çoğu zaman) görüş belirttikleri görülmektedir. Bu bulgu doğrultusunda öğretmenlerin hesap verebilirlik davranışlarını çoğunlukla gösterdikleri söylenebilir. Alt boyutlar açısından değerlendirildiğinde öğretmenlerin; görev ve sorumluluk, beklentiler ve iletişim boyutlarında Her Zaman düzeyinde görüş belirtirken; engeller boyutunda Çoğu Zaman düzeyinde görüş belirttikleri görülmektedir.

Öğretmenlerin hesap verebilirlik algılarına, Görev ve Sorumluluk, Engeller, Beklentiler ve İletişim alt boyutlarına ait ilişkiler değerlendirildiğinde; korelasyon analizine ilişkin bulgulara göre; görev ve sorumluluk alt boyutu ile engeller boyutu, engeller alt boyutu ve iletişim arasındaki ilişkilerin düşük düzeyde olduğu bulgulanmıştır. Görev ve sorumluluk alt boyutu ile beklentiler, görev ve sorumluluk alt boyutu ile iletişim, engeller alt boyutu ile beklentiler, beklentiler alt boyutu ile iletişim boyutları arasında orta düzeyde bir ilişki vardır. Tüm alt boyutlar ve genel toplam arasında yüksek düzeyde ilişki bulgulanmıştır. Anlaşıldığı üzere hesap verebilirliğin tüm alt boyutlarının arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmaktadır.

Araştırmanın ikinci alt problemi olan “Özel eğitim öğretmenlerin hesap verebilirlik algıları cinsiyet, eğitim düzeyi, istihdam türü değişkeni ile hesap verebilirlik algıları farklılaşmakta mıdır?” sorusuna göre gerçekleştirilen analizlerin sonucunda araştırmaya katılan öğretmenlerin cinsiyet değişkeni ile görev ve sorumluluk, beklentiler alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlara göre kadın öğretmenlerin görev ve sorumluluk, beklentiler sıra ortalama puanları erkek öğretmenlere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Cinsiyet değişkeninin görev ve sorumluluklar ile beklentiler ilişkisinde anlamlı, ancak hesap verebilirlik, iletişim ve engeller alt boyutları ile anlamlı bir ilişkisi bulunamamıştır. Öğretmenlerin eğitim düzeyi değişkeni ile iletişim arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Ön lisans mezunu öğretmenlerin iletişim sıra ortalama puanları daha yüksek bulunmuştur.

Öğretmenlerin istihdam şekli değişkeni ile görev ve sorumluluklar, iletişim ve beklentiler alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlara göre ücretli öğretmenlerin kadrolu öğretmenlere göre sıra ortalama puanı daha yüksek çıkmıştır.

Rosenblatt (2017), öğretmenlerin hesap verebilirliklerini davranışlarının sorumluluğunu alma düzeyleri ile ilişkilendirerek içsel ve dışsal hesap verebilirlik olarak ikiye ayrılabilirliğini belirtmiştir. Bu bağlamda araştırmaya katılan özel eğitim öğretmenlerinin hesap verebilirlik algılarının yüksek düzeyde çıkması, hesap verebilirlik görev ve sorumluluk alt boyutu göz önünde bulundurularak içsel hesap verebilirlik ayırımına uyduğunu söyleyebiliriz. İçsel ve dışsal hesap verebilirlik öğretmen etkililiğinde rol oynamaktadır (Chen ve Tsui, 1999).

Tüm bu değerlendirmeler ışığında özel eğitim alanında çalışan kadınların erkeklere oranla daha fazla olduğu söylenebilir. Özel eğitim alanında çalışanların çoğunun lisans mezunu olduğu ve birçoğunun Özel Eğitim Uygulama Merkezi'nde görev yaptığı belirlenmiştir. Bu alanda çalışanların çoğunun ücretli öğretmenler olması, kadrolu öğretmen sayısının az olması yazın alanda bahsedilen problemin kanıtı durumundadır. Yeteri kadar kadrolu özel eğitim çalışanının olmaması oldukça önemli bir sorundur. Gerek görev ve sorumluluklarda gerekse beklentilerde kadınların erkeklere kıyasla sıra ortalama

puanlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu durum özel eğitim kurumlarında çalışan kadınların hesap verebilirlikle ilgili algılarının daha yüksek olduğu anlamını taşıyabilir. Özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin yaşları, medeni durumları, toplam hizmet süresi, okul türü, unvan değişkenleri ile hesap verebilirlik ve onun alt boyutları arasında anlamlı bir ilişkisi bulunmamaktadır.

Ancak öğretmenlerin istihdam şekli ile görev ve sorumluluklar alt boyutunda, iletişim alt boyutunda ve beklentiler alt boyutunda ücretli öğretmenlerin kadrolu öğretmenlere göre sıra ortalama puanı daha yüksek çıkmıştır. Öğretmenlerin eğitim düzeyi değişkeni ile iletişim arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu farklılık ön lisans – lisans eğitim düzeyine sahip öğretmenler arasında olduğu belirlenmiştir. Ön lisans mezunu öğretmenlerin iletişim sıra ortalama puanları daha yüksek bulunmuştur. Bu veriler ışığında eğitim düzeyinin iletişim ile yakından ilgili olduğu sonucuna da varılabilir.

Kantos (2010)'un araştırmasına göre, görev değişkeninde öğretmen ve yöneticilerin hesap vermesi gerektiği ile ilgili sonuçlar bulgulanmıştır. “Niçin hesap verilmeli?” sorusuna ise mesleki etiğin bir gereği şeklinde cevap verilmiştir. Özel eğitimi mesleki etik çerçevesi ile ele aldığımızda bu araştırmaya göre hesap verebilirlik olgusu önemini göstermektedir. Ayrıca görev değişkeninde hesap vermesi gerektiği düşünülen öğretmenlerin, bu araştırmanın da alt boyutu olarak görev ve sorumluluk boyutunda yüksek düzeyde sonuç elde edildiğini gözlemlemekteyiz. Bu açıdan hesap verebilirlikte görev ve sorumluluklar boyutunun önemli bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Arslan Durmuş (2016) yapmış olduğu “İlk ve Ortaokul Öğretmenlerinin Hak Arama Durumlarına ve Hesap Verebilirlik Düzeylerine İlişkin Algıları” başlıklı çalışmada Bolu ili merkez ilçe ilk ve ortaokullarında görevli öğretmenlerin hak arama durumlarına ve hesap verebilirlik düzeylerine ait algıları tespit etmeye çalışmıştır. Söz konusu bu çalışma kısmen çalışmamızı destekler durumdadır. Öğretmenlerinin hesap verebilirlik algılarına dair görüşleri; medeni durum, yaş ve sendikal durum değişkenlerinde anlamlı fark göstermezken, diğer değişkenlerde anlamlı fark tespit edilmiştir. Öğretmen görüşleri; cinsiyet değişkenine göre görev ve sorumluluk ile beklentiler boyutlarında, kıdem değişkenine göre görev ve sorumluluk boyutunda, görev değişkenine göre ise görev ve sorumluluk, beklentiler ve iletişim boyutlarında anlamlı fark ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmada da tıpkı çalışmamızda olduğu gibi öğretmenlerinin hesap verebilirlik algılarına dair görüşleri; medeni durum, yaş ve sendikal durum değişkenlerinde anlamlı fark göstermemiştir. Aynı sonuçlara ulaşılmıştır. Dolayısıyla bu araştırma bu sonucu ile çalışmayı destekler durumdadır. Öğretmen görüşleri; cinsiyet değişkenine göre beklentiler ile görev ve sorumluluk alt boyutlarında anlamlı farklılıklar olması yine bu çalışma ile aynı sonucu göstermektedir.

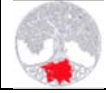
Sonuç olarak özel eğitim öğretmenlerinin hesap verebilirlik algılarının yüksek düzeyde olduğunu söyleyebiliriz.

5.1. Öneriler

Araştırmanın bu bölümünde ileriye yönelik olarak uygulamacı ve araştırmacılara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Uygulamacılara Yönelik Öneriler

“Görev ve Sorumluluk”, “Beklentiler” ve “İletişim” alt boyutlarına yönelik sonuçların “Engeller” alt boyutuna göre yüksek düzeyde çıkması, özel eğitim öğretmenlerinin karşılarına çıkan engeller sonucunda hesap verebilirliklerinin azaldığı söylenebilir. Buna göre özel eğitim öğretmenlerine engel teşkil edebilecek yönetsel değişkenler belirlenerek, yönetsel anlamda düzenlemeler yapılabilir.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

Yeni yapılacak araştırmalarda diğer branşlarda çalışan öğretmenlerin hesap verebilirlik algılarının belirlenmesine ilişkin araştırmalar alana katkı sunabilir. Diğer öğretmenler ile özel eğitim öğretmenlerinin hesap verebilirlik algıları karşılaştırılabilir.

Ayrıca öğretmenlerin istihdam kaygısı ile hesap verebilirlikleri arasında ilişki olup olmadığı araştırması da yapılabilecek çalışmalardandır.

Özel eğitim öğretmenleri ve hesap verebilirliklerine ilişkin algılarıyla ilgili nitel bir çalışma yapılabilir.

REFERENCES

- Arslan Durmuş, S. (2016). İlk ve Ortaokul Öğretmenlerinin İdareye Karşı Hak Arama Durumlarına ve Hesap Verebilirlik Düzeylerine İlişkin Algıları, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Can, A. (2014). *SPSS İle Bilimsel Araştırma Süresince Nicel Veri Analizi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Cheng, Y .C. ve Tsui, K. T. (1999). Multimodels of Teacher Effectiveness: Implications for Research, *The Journal of Educational Research*, 92:3, 141-150. DOI: 10.1080/00220679909597589
- Çelikkaleli, Ö. (2011). Yetişkin Eğitimcisi Öğretmenlerin Tükenmişlik ve Mesleki Yetkinliklerinin İncelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4, 38–53.
- Erdağ, C. (2013). Okullarda Hesap Verebilirlik Politikaları: Bir Yapısal Eşitleme Modeli, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Hammond, L. D., Wilhoit , G., & Pittenger, L. (2014). Accountability for College and Career Readiness: Developing a New Paradigm. *Education Policy Analysis Archives*, 22(86).
- Kantos, E. Z. (2010). Türkiye’deki İlköğretim Okulu Yönetici ve Öğretmen Görüşlerine Göre Kamu ve Özel İlköğretim Okullarında Hesap Verebilirlik Modelinin Uygulanabilirliği, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi.
- Karasar, N.(2006). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Rosenblatt, Z. (2017). Personal Accountability In Education: Measure Development and Validation. *Journal of Educational Administration*, 55 (1), 18-32.